

VOORWOORD

Met recht een Koninklijke Bond

TOEN DE KONINKLIJKE Nederlandse Bond tot het Redden van Drenkelingen (KNBRD), de Reddingsbrigade, in 1952 het predicaat Koninklijk ontving, bestond hij slechts 35 jaar. Op zich is dit een uniek feit te noemen omdat in die tijd verenigingen meestal pas later in hun bestaan deze eretitel ontvingen. Het predicaat dateert uit 1806 toen koning Lodewijk Napoleon, de broer van keizer Napoleon, het verleende aan de toenmalige Staatsdrukkerij en aan de Marine. Nu, in 2017, zijn er rond de 550 bestaande verenigingen, bedrijven en instellingen die het mogen voeren.¹

**Prins Bernhard,
beschermheer
van 1950 tot en
met 2004**

Bij de Nederlandse Bond tot het Redden van Drenkelingen dacht men al voor de oorlog aan het predicaat. Voor het twintigjarig bestaan in 1937 onderzocht men de mogelijkheden. In 1950 werd de draad weer opgepakt. Het criterium om in aanmerking te komen bij een 25- of 50-jarig jubileum was op de bond van toepassing. Daarnaast had Z.K.H. prins Bernhard der Nederlanden op 18 mei 1950 het beschermheerschap van de bond aanvaard.

Op 4 oktober 1952 was het zover. Er werd een buitengewone ledenvergadering uitgeschreven waarbij wat geheimzinnig werd gedaan over het waarom van deze vergadering. Maar dat werd snel duidelijk omdat naast de afgevaardigden van de toen tachtig brigades, districtsbesturen en bondscommissies ook officiële personen aanwezig waren, onder wie dr. J. Miedema, hoofd van de afdeling Lichamelijke opvoeding en Sport van het ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen. Hij was het die in zijn toespraak opmerkte dat 'ieder mens iets in zich heeft om anderen te helpen wanneer dit nodig is. De arbeid van de leden van uw bond heeft nuttig gewerkt, het had een preventieve waarde. De drang om te helpen, het inzicht om dit uit te voeren is een belangrijk iets. Ook buiten uw kring wordt uw werk hogelijk gewaardeerd.' Vervolgens deelde hij mee dat 'het H.M. de Koningin had behaagd om de bond het predicaat Koninklijk te verlenen'. Dit

werd met een langdurig applaus ontvangen. Deze waardering gaf extra glans aan het 35-jarig jubileum en was vooral bedoeld voor al die vrijwilligers die zich belangeloos inzetten voor de veiligheid van de medemens. Deze waardering zien we overigens ook terug bij de honderden vrijwilligers die tot op de dag van vandaag een koninklijke onderscheiding hebben ontvangen.²

Nu, in 2017, vieren we ons 100-jarig bestaan. Ons werk is uitgebreid, er zijn taken bijgekomen en in een groot aantal veiligheidsregio's in Nederland is de KNBRD onderdeel van de veiligheidsketen geworden. De kwaliteitseisen aan de vrijwilligers zijn onder het mom van 'wel vrijwillig maar niet vrijblijvend' aangescherpt en de scholingsprogramma's geïntensiveerd. We staan voor een nieuw tijdperk dat we met onze leden vorm en inhoud gaan geven.

Dit prachtige jubileumboek biedt een unieke inkijk in onze bond en met name in de mensen die ervoor hebben gezorgd dat onze bond al honderd jaar kan bestaan. Zij doen het werk en zorgen voor die bijzondere vrijwilligersstructuur waar nooit tevergeefs een beroep op wordt gedaan. De samenstellers en schrijvers, Micha Peters en Jurryt van de Vooren, hebben de mensen uit de verenigingen een gezicht gegeven, hebben historische gebeurtenissen laten herleven en laten de ontwikkelingen die de bond in de honderd jaar heeft doorgemaakt op het gebied van bijvoorbeeld hulpverlening en zwemvaardigheid in historisch perspectief zien.

65 jaar na het verlenen van het koninklijk predicaat laat de Koninklijke Nederlandse Bond tot het Redden van Drenkelingen zien dat hij op zijn 100-jarig bestaan niet meer weg te denken is in de waterhulpverlening, de Nationale Reddingsvloot, de zwemopleidingen en de sport Lifesaving. En dat is dankzij u allen!

Jan Rijpstra, voorzitter KNBRD
September 2017

-
1. Zwet, Jan Rutger van, Koninklijk Verbonden, 's Gravenhage 2007: p. 5
 2. Vos, H.R., Een bond in de tijd, KNBRD, Haarlem 1987: p. 59-62

INLEIDING

WATER – EN ZEKER DE STRIJD ERTEGEN – hoort bij Nederland. Het is niet voor niets dat veel buitenlanders in iedere Nederlander een Hansje Brinker zien: een goedmoedig type dat bereid is om stad en land met één vinger in de dijk urenlang te beschermen tegen de dreigende zee.

Hoe nobel de inspanningen van Hansje Brinker ook lijken, hij is uiteindelijk maar een fictief persoon. Veel realistischer is de inzet van Reddingsbrigade Nederland. Sinds 16 september 1917 zet deze grotendeels uit vrijwilligers bestaande organisatie zich geheel belangeloos in voor het moment waarop Hansje Brinker even niet heeft opgelet. Zoals in 1953 tijdens de watersnood in Zeeland en in 1960 tijdens de overstroming van Tuindorp Oostzaan in Amsterdam-Noord.

Op die momenten stond de Reddingsbrigade klaar om mensen uit de overstroomde gebieden te redden, te kleden, te voeden en te evacueren. Maar de organisatie – inmiddels een eeuweling – doet veel meer dan het redden van mensen uit het water. Zo is de Reddingsbrigade bijvoorbeeld ook betrokken bij ijsreddingen, de nieuwjaarsduik, het begeleiden en bewaken van grote evenementen en het redden van dieren.

De Reddingsbrigade kent een lange en boeiende historie, die in dit boek uitgebreid aan bod zal komen. Denk aan de geschiedenis van het zwemmen, het ontstaan van de allereerste reddingsbrigades, de andere organisaties die zich bezighouden met het redden van drenkelingen, het opleidingsmateriaal van de Reddingsbrigade en de overstromingen van Limburg in de jaren negentig.

De Reddingsbrigade spant zich al decennialang in om mens en dier veilig op het droge te helpen. Die inzet is niet onopgemerkt gebleven. Zo werd prins Bernhard in 1950 beschermheer van de Reddingsbrigade. Twee jaar later kreeg de organisatie zelfs het officiële predicaat ‘Koninklijk’.

De Reddingsbrigade uit Bloemendaal vaart uit (oktober 1931)

In tijden van klimaatverandering en een stijgende zeespiegel zal Nederland alleen maar meer een waterland worden. Een goed functionerende nationale reddingsbrigade is daarbij onontbeerlijk. Het is dan ook mooi dat juist in het jubileumjaar een nieuwe robuuste samenwerking tussen de Reddingsbrigade en veiligheidsregio's in de maak is en dat de hele veiligheidsketen zich meer dan ooit serieus aan het voorbereiden is op grote overstromingen. De Reddingsbrigade vormt daarbij een essentiële schakel. Dit jubileumboek is dan ook meer dan alleen een eerbetoon aan al die vrijwilligers die zich jarenlang belangeloos voor de Reddingsbrigade hebben ingezet.

Demonstratie reddingsgrepen te Delft in de beginjaren

Lifeguards van de Reddingsbrigade houden toezicht op het strand

Reddingsbrigade Nederland in 2017

Reddingsbrigade Nederland is de landelijke vereniging van 166 aangesloten reddingsbrigades in Nederland. Reddingsbrigade Nederland heeft circa 23.000 leden, waarvan 5000 actieve vrijwilligers in verschillende vormen van opleiding, waterhulpverlening en sport. Zij heeft als missie het voorkomen en bestrijden van de verdrinkingsdood. Dit gebeurt door het opleiden van jong en oud in zwemmen en varend redden. Bij overstromingen wordt de reddingsbrigade ingezet voor evacuatie en hulpverlening. Zij heeft daarvoor de beschikking over de Nationale Reddingsvloot. Daarnaast doet de Reddingsbrigade aan de (top)sport Lifesaving, waarbij onderdelen van het reddingswerk in sportvorm worden beoefend, zowel in het zwembad als op het strand en in zee. Op zee en in recreatiegebieden voert de Reddingsbrigade jaarlijks gemiddeld 9000 geregistreerde hulpverleningsacties uit, waarvan zo'n 300 reddingen uit een levensbedreigende situatie.

1

HET ONTSTAAN VAN REDDINGSBRIGADE NEDERLAND

IN HET KIELZOG VAN HET ZWEMONDERWIJS ontstond in de negentiende eeuw steeds meer maatschappelijke interesse voor het zwemmend redden. Op 24 juli 1886 werd in Leiden de Zwemclub Reddingsbrigade opgericht. Onder de naam Leidsche Zwemclub (LZC) bestaat deze vereniging nog steeds. De eerlijkheid gebiedt echter te zeggen dat deze club zich nooit heeft beziggehouden met opleidingen en/of examens rond het redden van drenkelingen.

Voor de eerste echte Nederlandse reddingsbrigade moeten we in het zuiden van het land zijn. Daar werd op 14 juni 1908 de 's Hertogenbossche Reddingsbrigade opgericht. In de notulen van de oprichtingsvergadering staat: 'Het doel dezer vereniging zal in hoofdzaak zijn de redding van en hulpverlening aan drenkelingen en het aanbrengen van verbeteringen van reddingsmaterieel in de stad. De vereeniging zal de zwemkunst harer leden trachten te verhoogen en die aanmoedigen door het geven van zwemwedstrijden. Onder leiding van een dokter zullen cursussen gegeven worden, hoe men drenkelingen moet behandelen en hunne levensgeesten moet trachten op te wekken.'

Al snel hielden de Bosschenaren zich ook bezig met sport. In de zomer van 1912 richtten zij een afdeling voor waterpolo op 'die zich oefent volgens de vastgestelde regelen van den Nederlandschen Zwembond'. De eerste demonstratie trok veel toeschouwers. 'Het bleek alras,' aldus een verslaggever van *De Provinciale Noordbrabantsche en 's Hertogenbossche Courant*, 'dat het waterpolo-spel een zeer vermoeiende en krachtinspannende sport is en vermoedelijk door de eerstbeginnenden wel een beetje onderschat'.

De reddingsbrigade uit Den Bosch was lange tijd de enige van het land. Daar kwam in 1913 snel verandering in. In de avond van 3 maart van dat jaar lagen de vier kinderen van de familie Van de Akker rustig te slapen in hun woonboot

aan de Oosterdoksdiijk in Amsterdam terwijl hun ouders op koffievizite waren. Om een onverklaarbare reden maakte het schip snel water en zonk. Burgers aan de walkant keken radeloos toe, maar konden niets doen. Twee broers, Meyer genaamd, wilden in het water duiken om de kinderen te redden, maar werden tegengehouden door politieagenten, bang voor nog meer slachtoffers. De vier kinderen verdronken jammerlijk.

Een paar maanden later gebeurde hetzelfde in Haarlem. Op 5 juni 1913 boomde een zandvervoerder zijn scheepje door de Nieuwe Gracht, totdat zijn vaarboom hem ontglipte en hij in de gracht tuimelde. Van alle kanten kwamen nieuwsgierigen op het hulpgeroep af, maar niemand van de vele aanwezigen kon zwemmen. De schipper verdronk.

Na deze dramatische gebeurtenissen in Haarlem en de hoofdstad rinkelden alle alarmbellen. Waar vanuit Den Bosch de reddingsbrigade zich op sport stortte, ging dat in Amsterdam precies andersom. Daar kwam zwemclub De Jonge Kampioen met het voorstel 'tot oprichting eene Amsterdamsche reddingsbrigade'. Voor L. Bouman, de tweede voorzitter van de zwemclub, kon het zo niet doorgaan: 'Een goede zwemmer toch, die het wel een halve minuut onder water kan uithouden – en dat kunnen de meeste goede – had daar heel nuttig werkzaam kunnen zijn. Immers, zo'n beproefde waterrat had zich in de opening van de kajuit kunnen laten zakken en dan verder onder water rondtastende, de eene hand aan den rand van de opening, wellicht, nog één der slachtoffers gevonden.'

Naast Bouman waren de gebroeders Meyer als ooggetuigen van de ramp met de vier kinderen zo aangedaan dat ze een aantal notabelen van de stad bijeenbrachten in café Palais Royal. Er moest een reddingsbrigade komen, om ook brandweer en politie bij te brengen wat ze in zo'n geval moesten doen. Op 10 april 1913 zorgde dit initiatief voor de oprichting van de Amsterdamse Reddingsbrigade met Bouman als voorzitter. Enkele maanden later werd in de Spaarnestad de Haarlemsche Brigade tot Redden van Drenkelingen opgericht.

Ook in Breda werd via de zwemsport de Reddingsbrigade opgericht door een samenwerking met de Zwembond. Op 27 augustus 1916, zo stond in een aankondiging in het *Algemeen Handelsblad* twee weken daarvoor, was er een zwemwedstrijd met een tweeledig doel: 'a. te komen tot oprichting eener red-

dingsbrigade; b. propaganda voor de zwemsport.’ Zowel de burgerlijke als de militaire autoriteiten verleenden alle medewerking. Op het programma stond onder meer popduiken, een sportvariant van het redden van drenkelingen. Hierbij moesten deelnemers eerst een stuk zwemmen, waarna ze zo snel mogelijk een pop van de bodem naar een aangegeven plaats moesten brengen. De oudste melding hiervan kwam uit de zomer van 1905 tijdens een wedstrijd van de Goudsche Zwemclub – een heel verre voorloper van het huidige *Life-saving*, waarbij dit onderdeel nog steeds op het programma staat.

In 1915 werd in Den Haag een reddingsbrigade opgericht. Uit onderlinge contacten tussen de diverse brigades blijkt dat er behoefte was aan een bepaalde mate van eenheid, organisatie en opleiding. De vijf plaatselijke brigades begonnen daarom op 16 september 1917, wederom in het Amsterdamse café Palais Royal, met de Nederlandse Bond tot het Redden van Drenkelingen.

De bond in oprichting, 16 september 1917

Reddingszwemmen ontwikkelde zich in 1917 tot een serieuze sport, in dit geval als zwemmend redden. Het was een idee van de Maatschappij tot Redding van Drenkelingen, die het 150-jarige bestaan wilde vieren. Op 7 april 1917 plaatste de organisatie een advertentie in de Nederlandse kranten om mee te

doen: ‘Vereenigingen of Zwemclubs (wier Leden zich onder deskundige leiding in deze richting hebben geoefend) die aan dezen wedstrijd wenschen deel te nemen worden uitgenoodigd zich vóór 8 Mei a.s. op te geven.’

De wedstrijd zwemmend redden van drenkelingen ‘en het opwekken der levensgeesten bij schijndooden’ ging door op 3 oktober in het Zuiderbad. Er waren deelnemers uit Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Den Bosch, Haarlem en Breda – een mix van zwemclubs en reddingsbrigades. Prins Hendrik loofde een zilveren legpenning uit voor de groep ‘die het best de levensgeesten-opwekking demonstreerde’. Deze speciale prijs werd gewonnen door de Amsterdamse EHBO; de beste van het eindklassement bleek de Amsterdamse Reddingsbrigade.

De echte primeur van een wedstrijd in zwemmend redden vond plaats op 9 september 1917, tijdens een nationaal zwemfeest ter ere van het 25-jarige bestaan van de Amsterdamse zwemvereniging Het Y. De deelnemers moesten over een afstand van 240 meter zwemmen, waarvan 40 meter met drenkeling. Meer dan 3000 toeschouwers propten zich op de tribunes en alle andere beschikbare ruimtes, onder wie hoogwaardigheidsbekleders als de commandant van de Marinewerf en de havenmeester. ‘Zelfs op het dak van het restaurant en op de daken van de kleedkamertjes zaten of stonden toeschouwers,’ aldus *De Telegraaf*. ‘De clou van den dag, het nummer reddingszwemmen, werd een succes.’ C. Zegger van De Jonge Kampioen eindigde als de snelste man en L. v.d. Ven van de Amsterdamsche Dameszwemclub bleek de snelste vrouw.

Volgens *De Nieuwe Rotterdamsche Courant* bleek het reddingszwemmen een waardevol nieuw zwemonderdeel: ‘Dit reddingszwemmen, belooft een waardig plaatsvervanger te worden van het nummer hinderniszwemmen, dat in de laatste jaren bij de ernstige sportlui door onoordeelkundige samenstelling een beetje in diskrediet is geraakt. De eischen voor dit soort van zwemmen zijn zeer zwaar en zij vorderen alles van de snelheid, de handigheid, de kracht en ook vooral van de intelligentie van den zwemmer.’

Zo waren zwemmend redden en sport al vanaf het begin met elkaar verbonden in de Reddingsbrigade, eigenlijk net als in onze tijd.

C.F. Kellenbach

C.F. Kellenbach was de eerste voorzitter van de Reddingsbrigade. Bij zijn dood in 1960 werd hij herinnerd als een van de bekendste leiders van de Nederlandse sportwereld van de jaren dertig. 'In 1932 fungeerde hij o.m. als chef de mission van de Nederlandse Olympische ploeg, die vele goede resultaten haalde bij de Spelen in Los Angeles,' zo schreef *Het Nieuwsblad van het Noorden*. 'De heer Kellenbach was voorts van 1929 tot 1935 voorzitter van de Nederlandse Zwembond.' Wat deze necrologie niet meldde, was de rol van Kellenbach bij de Reddingsbrigade.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd er voor de Nederlandse land- en zeemacht veel aan sport gedaan. Dat was niet alleen om de soldaten in conditie te houden, maar ook om te voorkomen dat onder de soldaten verveling toesloeg omdat Nederland neutraal was. Toen de oorlog uitbrak, was Kellenbach bijna veertig jaar oud en betrokken bij de militaire sport.

Na een nationaal congres voor de watersport in 1915 werd Kellenbach benoemd in een commissie die een lijvig rapport samenstelde met aanbevelingen voor de toekomst: 'Zij is van meening, dat de vereenigingen goed zullen doen zich te organiseeren in bonden.' En het was ook in oorlogstijd dat hij voorzitter werd van de Amsterdamse Reddingsbrigade, voluit de Amsterdamsche Vrijwillige Brigade tot Redding van Drenkelingen. Daarmee zou hij nog tot 1920 de opvolger blijven van L. Bouman.

In mei 1917 organiseerde hij in het Zuiderbad een demonstratiebijeenkomst voor zwemmen en redden, waarvan *De Telegraaf* uitgebreid verslag deed. 'De heer C. F. Kellenbach opende den middag met een

C.F. Kellenbach in 1928

toespraak tot de vele aanwezigen, waaronder tal van autoriteiten, zette uiteen, waarom de brigade was opgericht en het nut dat een goed geoefende brigade kan opleveren voor de ingezetenen, waarvan nog maar zoo weinigen zichzelf kunnen redden bij een waterongeval.'

In februari 1917 werden onder leiding van Kellenbach de eerste voorbereidingen getroffen 'tot oprichting van een Bond van Reddingsbrigades in Nederland'. In het eerste bestuur werd Kellenbach aangesteld als voorzitter, A.J. Meijerink uit Haarlem als secretaris en J.C.W. Blom uit Den Haag als penningmeester. Luitenant J. de Waal uit Breda en J. van Emmen uit Den Bosch kregen de taak van commissaris. Hoewel het voorzitterschap van Kellenbach niet lang geduurd heeft, neemt dat niet weg dat hij de eerste in de geschiedenis van de Reddingsbrigade is geweest.

Kellenbach bleef als voorzitter van de Zwembond altijd hameren op samenwerking met de Reddingsbrigade. Zo benoemde hij in 1934 zelfs een commissie om de fusiemogelijkheden te bestuderen. Hij vergaderde zelf mee, maar de fusie kwam er niet – behalve tijdens de oorlogsjaren, onder dwang van de bezetter.